

Norboboyev Feruz Rustamjonovich

Shahrisabz davlat pedagogika instituti mutaxassisi

E-mail: nferuzshox@mail.ru

BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY MEXANIZIMI

Annotatsiya: Ushbu maqola bozor iqtisodiyoti sharoitida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning iqtisodiy mexanizimi, raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning iqtisodiy ko'rsatkichlari shuningdek axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning statistik tahlili hamda nazariy asoslari haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, axborot-kommunikatsiya iqtisodiy baholash, samarali foydalanish, kompaniya, aqlli tizimlar, innovatsiyalar, biznes, iqtisodiy zarar.

Аннотация: В данной статье описаны экономический механизм использования информационно-коммуникационных технологий в условиях рыночной экономики, экономические показатели использования информационно-коммуникационных технологий в условиях цифровой экономики, а также статистический анализ и теоретические основы. использования информационных и коммуникационных технологий.

Ключевые слова: Цифровая экономика, экономическая оценка информации и коммуникаций, эффективное использование, компания, интеллектуальные системы, инновации, бизнес, экономический ущерб.

Abstract: This article describes the economic mechanism of using information and communication technologies in the conditions of the market economy, the economic indicators of the use of information and communication technologies in the conditions of the digital economy, as well as the statistical analysis and theoretical foundations of the use of information and communication technologies.

Key words: Digital economy, information and communication economic assessment, effective use, company, intelligent systems, innovation, business, economic damage.

Ushbu axborot asrida texnologik o'zgarishlar kundan-kunga tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Ushbu rivojlanish ko'plab sohalarga, shuningdek, iqtisodiyot sohasiga ta'sir qilayotgani barchamizga sir emas. Bozor iqtisodiyoti sektori o'z mijozlariga eng yaxshi xizmat ko'rsatish maqsadida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan faol foydalanmoqda. So'nggi paytlarda mijozlar salohiyatini oshirish va iqtisodiyot bozorida o'z so'zlariga ega bo'lish uchun texnologiya keng qo'llanilayotgani kuzatilmoqda. Ushbu o'zgarishlar bilan odamlarning bozor iqtisodiyoti sohasiga qarashlari va yondashuvlari ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi. Bu holat bozor iqtisodiyoti sektori uchun umidlarning kuchayishiga olib keldi. Sanoat taqdim etgan qulayliklar va aqlli tizimlar tufayli bozor iqtisodiyoti operatorlari o'z mijozlariga turli xizmatlarni taklif qilishlari va bozorda raqobatdosh kuchga ega bo'lishlari mumkin. Ushbu tadqiqot doirasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tomonidan olib borilgan innovatsiyalar va ushbu innovatsiyalarning iqtisodiyot sektoriga qo'shgan hissasiga to'g'ri keladi. Axborot asrining hozirgi davrida texnologik o'zgarishlar kundan-kunga tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Ushbu rivojlanish ko'plab sohalarga, shu jumladan bozor iqtisodiyoti sohasiga ta'sir qiladi. Bozor iqtisodiyoti sektori o'z mijozlariga eng yaxshi xizmat ko'rsatish maqsadida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan faol foydalanmoqda. Ko'rinib turibdiki, so'nggi paytlarda mijozlar salohiyatini oshirish va o'z so'zini aytish uchun texnologiya keng qo'llanilmoqda. Bu o'zgarishlar odamlarning bozor iqtisodiyoti sohasiga nisbatan qarashlari va yondashuvlarida ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi. Endilikda iqtisod sektori uchun qiyin va ko'p vaqt talab qiladigan qarorlar qabul qilish jarayonlari raqamlashtirish orqali ancha oson va qiziqarli bo'ldi.

Hozirgi kunda texnologik taraqqiyot kundan-kunga tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Ushbu rivojlanish ko'plab sohalarga, shuningdek, bozor iqtisodiyoti sohasiga ta'sir qiladi. Axborot asri deb ataydigan jarayonda iqtisodiy rivojlanishning eng muhim elementlaridan biri innovatsiyalar, axborot-

kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) xizmatlari va bozor iqtisodiyotidir. Keyingi paytlarda bozor iqtisodiyoti faoliyatini kengaytirishda axborot texnologiyalaridan faolroq foydalanila boshlagani kuzatilmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari taraqqiyoti har kuni tez o'zgarib bormoqda va bu o'zgarishlar tadbirkorlik sub'yektlarining rivojlanishida, ularning raqobatdosh ustunligida muhim rol o'ynamoqda. Iqtisodiyot korxonalarini aqlli ilovalaridan foydalangan holda boshqa raqobatdosh kompaniyalardan ustunlikka ega bo'lishlari mumkin. Korxonalar rivojlanishining eng muhim omili bo'lgan inson resurslari ular joylashgan tashkilotlarga o'z vakolatlari darajasida hissa qo'shadi. Inson resurslarining samaradorligi uning ega bo'lgan bilimlari va xodimlarning ushbu tashkilotning biznes dunyosida samaradorligini oshirishga sezilarli hissa qo'shgan turli malaka va qobiliyatlari bilan o'lchanadi. Tashkilotlar uchun ularning xodimlari axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishlari juda muhimdir. Bugungi kunda korxonalarining o'z bilim va tajribasini raqamli muhitga o'tkaza olmasligi va undan unumli foydalana olmasligi ushbu korxonalarining raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatishiga va boshqa korxonalar bilan raqobatlasha olmasligiga sabab bo'lmoqda. Shu sababli, muassasalar va ish beruvchilar ishga qabul qilish va tanlash jarayonida ishga oladigan odamlarning axborot va kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha etarli bilimga ega yoki yo'qligiga e'tibor berishadi. Ilgari kompyuterlar katta va qimmat bo'lgan bo'lsada, rivojlanayotgan texnologiya tufayli ularning o'lchamlari ancha kichrayib ketdi va narxi hamma qo'lidan kela oladigan darajaga tushdi. Biroq, keyingi yillardagi texnologik va iqtisodiy o'zgarishlar ham jamiyat, ham muassasa va tashkilotlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatganligi ko'rinib turibdi. Tez rivojlanayotgan texnologiya sharoitida korxonalar ortda qolmaslik uchun ushbu o'zgarishlardan xabardor bo'lishlari majburiy bo'lib qoldi. Ayniqsa, ish hayotida kompyuterlardan samarali foydalanish xodimlarning ish faoliyatiga ham, muassasa yoki korxonalar faoliyatiga ham bevosita ta'sir qiladi. So'nggi yillarda dunyo sun'iy intellekt, robot texnologiyalari va xizmat ko'rsatishni avtomatlashtirish sohasida tez va sezilarli o'zgarishlarga guvoh bo'ldi. Yevropa mamlakatlarida ayniqsa raqamli iqtisodiyot sohasida texnologiyadan foydalanishni rag'batlantirishning ijobiy ta'sir ko'rsatdi va muvaffaqiyatli natijalarga olib keldi. Ushbu tadqiqotda Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tomonidan taqdim etilgan yangiliklar, ushbu innovatsiyalarning iqtisodiyot sohasiga qo'shgan hissasi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini umumiy baholashdan so'ng, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyatida namoyondir. Hozirgi kunda jamiyat taraqqiyotini ta'minlashda axborot juda muhim o'rin tutgani va shuning uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalarida katta o'zgarishlar ro'y bergani ko'rinib turibdi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi odamlarning ilmiy bilimlari osonlashtirdi va axborotni tarqatishni oshiradi. Bundan buyon ushbu hududda shaxslarga, omillarga va ishlarga o'zi olgan ma'lumotlarni qayta ishlash va saqlash imkoniyati mavjud emas. Shu sababli, vaqt o'tishi bilan muhim kuchga aylangan fan xonalari va jamiyatlar qadrlaydi va talab qilinadigan elementga aylandi.

XXI asrdagi texnologik innovatsiyalar va axborot-kommunikatsiya tizimlarining jadal o'sishi va rivojlanishi natijasida ushbu yangiliklar bilan bir qatorda iqtisodiyot sohasida ham sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi. Ana shunday tub o'zgarishlar bilan birga odamlarning bu sohaga qarashlari, munosabati va xulq-atvori ham turli o'zgarishlarga uchradi. Ushbu xulq-atvor o'zgarishlari raqamli ishlanmalar bilan birga iqtisodiyot sohasidagi imkoniyatlarni rivojlantirish va diversifikatsiya qilishda samarali rol o'ynadi. Ushbu o'zgarishlar orasida, ayniqsa sanoat bilan, sektor ichida raqamlashtirish va aqlli tizimlarning tarqalish tezligi oshdi va turizm imkoniyatlari diversifikatsiyalana boshladi. Bugungi raqamli asrda odamlar foydalanadigan aqlli qurilmalar tufayli an'anaviy usullar bilan amalga oshirilgan faoliyatlar endi juda xilma-xil va xilma-xil imkoniyatlar bilan amalga oshirilayotgani ko'rinib turibdi. Rivojlanayotgan texnologiya bilan shaxslarning qaror qabul qilish jarayonlari oshdi va o'tgan vaqt qisqardi. Odamlar endi hech qayerga bormasdan juda qisqa vaqt ichida o'sha joy haqidagi ko'plab ma'lumotlar, hujjatlar va kontentga ega bo'lishlari va olgan ma'lumotlari natijasida to'g'ri qaror qabul qilishlari mumkin. Raqamli iqtisodiyot deb ataladigan ushbu jarayonda narsalar interneti, sun'iy intellekt, robotlar, bulutli hisoblash va virtual haqiqat kabi ko'plab innovatsion sohalar tufayli iqtisodiyot sohasi juda boshqacha o'lchovga o'tdi. Ushbu imkoniyatlar tufayli mijozlarning sohaga qarashlari yangilanib, yangi g'oyalarni

shakllantirish uchun resurslar bilan ta'minlandi. Internet deyarli har bir xonadonga kirib borgan bugungi tuzilmada, sanoat bilan raqamli transformatsiyaga kirgan iqtisodiyot sektori mijozlar ehtiyojini qondirishga ko'proq e'tibor bera boshladi va sifatni oshirishga harakat qildi. Ishlab chiqilgan va o'rnatilgan barcha raqamli tizimlarning asosi shundaki, odamlar faqat o'zlariga kerak bo'lgan sohalarga e'tibor qaratishga va ularni mamnun qilishga harakat qilishadi. Shu sababli, iqtisodiyot menejmenti sohasida faoliyat yuritayotgan insonlar uchun texnologiya taqdim etgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish istak emas, majburiyatga aylandi. Jismoniy shaxslarga qulaylik yaratayotgan ushbu hududlarning iqtisodiyot sohasiga integratsiyalashuvi aholining ushbu sohalarga va tadbirkorlik subyektlariga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ushbu sohada xizmat ko'rsatuvchi korxonalar barqarorlik nuqtai nazaridan o'z sohalarida malakali va tajribali odamlardan foyda olishlari muhimdir. Iqtisodiyot bizneslari aqlli iqtisodiyot ilovalaridan foydalangan holda boshqa raqobatchi kompaniyalarga nisbatan ustunlikka ega bo'lishlari mumkin. Ushbu xususiyatlarni boshdan kechirgan mijozlar biznesga boshqacha nuqtai nazarni yaratadilar, bu esa odamlarning keyingi tanlovlariga ta'sir qiladi. Umuman olganda, bugun biz deyarli barcha sohalarda raqamlashtirishni ko'ryapmiz. Bu jarayonda ortda qolganlar va raqamli imkoniyatlardan samarali foydalana olmagan korxonalar kundankunga ortda qolmoqda. Xulosa o'rnida bozor iqtisodiyoti sharoitida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning iqtisodiy mexanizimi shu kabilardan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "Iqtisodiy manbaalardan samarali foydalanishda yashil iqtisodiyotning o'rni" Mavlonov Sh.Sh, Xolmo'minov A. Экономика социум ISSN 2225-1545 No5(120)-2024. 495-bet
2. "Raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy turizmni rivojlantirishning iqtisodiy moliyaviy omillari" Norboboyev F.R, Mavlonov Sh.Sh "Yangi O'zbekistonda milliy turizm istiqbollari" Respublika ilmiy amaliy konfrensiya Shahrisabz 12.06. 2024-y 144-bet
3. "Raqamli iqtisodiyot sharoitida mineral xomashyo zaxiralarini iqtisodiy baholashning asosiy ko'rsatkichlari" Mavlonov Sh.Sh, Norboboyev F.R. SCIENCE SHINE. ISSN:3030-377X. No20. 30.06.2024. 30-33
4. www.stat.uz